

A magas szakképzettségű mászó

Miért is panaszkodna? Nem öreg, de bizony nem is fiatal. Most indult el legjobb éveinek bizonytalan létráján. Szergejnek hívják: éppen boldog lett. Így időnként pusztá unalomból áthúzgálja a dátumokat a naptárban. Minél többet próbál megtudni, annál inkább hallgatnia kell. Lakatot tesz a szájára. Szinte soha nem vesz részt a játékokban. Nem volt választási lehetősége. Talán a bolygók téves állása miatt. Ki tudja, nem merne fogadni rá.

Itt élt, Újvidéken, a hirtelen felhúzott épületek lakótelepén, kukorica-földekkel körülvéve, számos ruhaszárító kötéllel, egy csomó telegyömösölt szemeteskukával, amelyeket éjszakánként fenékgig föltúrtak, szétfeszített postaládákkal, melyek tartalmát szétszórták a bejárati lépcsőn. Egy sok tekintetben nem éppen ártatlan országban, ahol a kellemetlenségig keveredtek a meggyőződések, jelenségek és dolgok. Mondjuk, nem találta fel magát a legjobban. Vagy talán nem is akarta.

Nem élt teljesen egyedül. Habár úgy tűnt. Minden áldott reggel, mielőtt munkára ment volna, a felesége ébresztette, akit a konvencionális reggeli üdvözlés után csak a késő esti órákban látott újra, ahogy az improvizált konyhában igyekezett túlkiabálni a hangoskodó tábornokokat és az alakuló politikai pártok vezetőit. És úgy szaporodtak azokban a napokban, mint az épületek körül burjánzó gaz, a katonai rangok pedig csupán aprópénznek számítottak a leleményes cimborák közötti elszámolásban. Sehogyan sem sikerült lelepleznie azt a pillanatot, amikor feleségének szavai ólomsúlyúakká váltak, akár a macskanyávogással teli koromsötét éjszaka, álma pedig olyan nehéz, mint a gypjútakaró. Sokáig ébren maradt, ki tudja, milyen okokból.

Ebben az utóbbi tíz évben, hollóhajú feleségétől eltérően, munka nélkül, ráérősen és világos cél nélkül élt. Istenem, hogy is lehet céltalanul élni?

Szergej pedig éppen úgy élt. Ebben az utóbbi tíz évben, amire valamiféle gúnyos mélabúval emlékezett vissza, az asszony elviselhető könyörületessége, csendes szemrehányásai és fejcsóválásai mellett is figyelmesség övezte. Valószínűleg soha nem tette fel magának a kérdést, vajon megérti-e őt az asszony. Miért is tette volna? Sokkal egyszerűbb volt elvégezni neki bizonyos kis feladatokat, megjárni időnként a szomszédban lévő boltot, elvinni megjavíttatni a cipőt. Szeretett neki ezt-azt megtenni. A felesége pedig többnyire nem akart az ő szituációjáról beszélni, csupán néha szűrt ki néhány megjegyzést homályos elvárásokról, rejtegetni igyekezve a bizalom rég kialudt fényét.

Reggelente rendszeresen kivitte a szemetet, szinte rituálisan, és estélig többet nem tért vissza a bérelt lakásba. Riasztotta a megszurkült és kopott tapéták sivársága, különösen azokban a pillanatokban, amikor az ablakon keresztül beszűrődtek a reggeli nap sugarai. Fagyosság és bántó csönd. Ezért sietett el körüljárni az újvidéki utcákat. Kitartóan reménykedett abban, talán találkozik majd egy olyan személlyel, akinek éppen akkor szüksége lesz rá.

Rendszeresen olvasta ceruzával a kezében az apróhirdetéseket az újságban, munkát keresve, olykor szombat délelőttökön valamicskét dolgozott is. Behordta a fát valakinek az udvarába, felvitt egy frizsidert vagy valamilyen szekrényt az ötödik emeletre. Olykor valamiféle váratlan felelősségérzettel gyűjteni kezdte a kartondobozokat, mintha a város tisztaságáért és rendjéért aggódna.

Többnyire munka nélkül és ráérősen keringett a város peremén, sűrűn figyelte a Dunát, a zavaros víz fölött egymást ijedten hívogató bibiceket, olykor azzal a gondolattal foglalkozott, hogy halász lesz belőle. Vonzották azok a görnyedt alakok, akik órákon át kémlelik a vizet, belekövelve a némaságba. A szebbik foglalkozások egyike az ember életében.

Valami rendezetlen és nyugtalan harmóniával váltakoztak a napok, akárcsak egy boldog-szomorú dal melódiái. Mondhatnánk, már nyakig benne volt a munkanélküliségben, bár ez túl erős minősítés lenne, nem csak rá nézve, hanem azoknak a többségére is, akik azokban az években az utcákon csatangoltak, az értelem felé vezető valamiféle hasadék, szűk utcácska, elfeledett átjáró után kutatva. S mintha valaki tervezte és sokszorozta volna a sikertelenség okait. Olyan volt ez, mint amikor egy zavaros előcsarnokban a földrengésre várakozva egymásnak ütköznek a munka után hitetlenkedve kutatók és a túlságos elfoglaltságukban is tétlenkedők. Ha olyan egyszerű lenne ezt a kollektív autizmust bemutatni, amely oly dominánsan jelen volt azokban az években, akkor az okokat is fel tudnánk sorolni. De nem tudjuk.

Több utalás és tény jelezte, hogy a munkanélkülieknek az értelem kereséséről szóló élete azokban az években egy kísérleti szociális tanulmányra hasonlított, melyben sürgősen szükségeltetik a helyes következtetések. Önmagáért való kísérlet. Szokássá vált azt mondani, hogy ilyen időket élünk, és hogy ezt mérték ránk. Az események gombolyaga magától göngyölödött le, az inercia alapján, a régi fonál szálai nap mint nap szakadoztak, s csak időnként kapta el valaki a végeit, pusztán szórakozásból, és kötött rájuk ügyetlenül csomót.

Egyébként is szerény igényeinek korlátozása mellett, valamiből mégiscsak élni kellett. Legalább a várakozás és a keresgélés nyújtotta sovány ámtásból. Függetlenül attól, hogy mennyire lefoglalták hangulatváltozásai, figyelmét nem tudta elkerülni az, hogy a boltok előtti sorokban, melyek azon a nyáron, mintha valamilyen íratlan szabály szerint keletkeztek volna, mindenki az áruhiányról és a drágulásról beszélt. Azután pedig különféle képp előadott versikékben a munka hiányáról, a szociális gondokról, az inflációról, a devizaárfolyam alakulásáról, a külföldi valuta birtoklásáról, a népzenei parádék hőseiről és hősnőiről. Nyári délelőttökön már a jövőről való találgatások, a politika és a hőség is szóba került. A délután váratlan és gyors közeledése pedig az aktuális összeesküvések hosszú listája felé vezetett.

Nem kétséges, hogy 1992 nyarán az erőszaknak való kiszolgáltatottság, az összeesküvések felsorolásának lehetősége hihetetlen méreteket öltött. Nagy becsben voltak az asztrológusok, a proféták, a kuruzslók, a vajakosok, a dodolák, a halálmadarak, a politikai geostratégák, a térképészek, a szenzorok, a megbélyegzettek és a jósnők. Mintha nem létezett volna olyan ember, aki legalább megsejthetné, hogy a predesztináltságnak és az összeesküvésnek mekkora lavinája zúdult azokban az években erre a térségre. Nem mintha nem lett volna.

Így lett Újvidék egyszeriben túl szűk. Az utazásban keresett menedéket. Először a környező helyeken. Paragovo, Tiszakálmánfalva, Káty, Vrdnik, Ležimir, Veternik, Maradék, Neštín. Lehet, hogy a hangok nem sokszorozódnak, de az is lehet, hogy az embereket más gondok nyomasztják. Lehet, hogy valakire szükségük is van. Hogy valamicskét megcsináljon, hogy valakit helyettesítsen valahol. Csupán a vidék szépségét tudta észrevenni. A többi csak hasonlatosság. Az összeesküvés hangjai sokkal gyorsabbak voltak a túlzásfólt, lassú buszoknál és vonatoknál. Ahogy kilépett, már ott várták. És a napok még kibírhatatlanabbak lettek. Ha hallgatni szeretne volna, egész napjait tölthette volna ki elcsépelet szövegesek kötegeivel.

Őszintén szólva, nagyon csodálkozott. Még a felesége sem tudott rajta segíteni. Vagy nem is hallotta őt a többiek hangjától, vagy pedig valami-

féle természetes állapotnak gondolta az értelemnek ezt a hiányát. Azt még valahogy meg is értette, hogy legtöbbet arról beszélnek, amit elveszítettek. De sehogy sem tudta elképzelni azt a hatalmas méretű veszteséget, amely arányos lenne a beszéd mennyiségével. Ő, akinek nem sok veszténivalója volt, nem tudott igazat adni nekik.

Csodálkozásában egyre hosszabb utakra indult. Az utasszállítás egyre bizonytalanabb, kiszámíthatatlanabb lett, de olcsóbb is. Mint annyi minden más. Úgy érezte, élvezi a busz túlsúfoltságát, a fülledtség intimitását, a nagyhangúak és susogók felismerhetetlen zsvivaját. Mintha a munkára találás esélyei is növekednének. Nyári nappalokon Čačakba, Nišbe, Svrlijgbe, Velika Planára, az Avala lejtőihez, Grockába is eljutott. Nem volt szüksége térképre. Jelentősebb eltérésekről nem beszélhetnének. De legalább múltak a napok.

Feltételezhette vagy számíthatott volna arra, hogy bár egyszer ő maga is valamiféle alattomos összeesküvésű játék gombolyagába tekeredve találja magát. Annyi jelzés volt a levegőben azokban az években, szinte mint valami elviselhetetlen ragacs, tikkasztó nyirkosság, ami a test minden porcikáját elborítja. De nem éppen azon a nyári napon, amikor véletlen indítékok kényszerítették, hogy Kragujevacra utazzon. És nem éppen abban a pillanatban, amikor bámulva figyelte a fehér inges embert, ahogy mesterien kapaszkodik fölfelé a könyvekkel teli magas polcokon a Városi Könyvtárban. Csak hallgatott, azonban szerette volna hangosan bevallani, hogy valamiféle titkolt irigységet érez. Megmondani azt, hogy ő maga is képes lenne egész életében a polcokon mászni.

Valóban, mondta neki a fehér inges ember, lehetséges, de csak akkor, ha magas szakképzettségű mászó, vagy bár képzett mászó, vagy legalább mászó vagy. Akárcsak ő. És ha ennek valamilyen mélyebb értelmét látod. Mint ahogyan ő, de még mennyire látja. Sokakkal ellentétben, akik Szergejhez hasonlóan értelmetlenül bolyongnak a földgolyón. Micsoda ember. Mit mondjak, Szergej tágra nyílt szemmel és tátott szájjal, izgatottan figyelte. Mintha nem is lélegezne.

Csak a délutáni órákban vette a bátorságot, hogy odamenjen hozzá egy néptelen étterem nyári kertjében, amelynek nevére nem tudott rájönni. A fehér inges ember fagyalalttal kínálta. Szergej elutasította, hogy minél előbb megtudhassa, hogyan lehet mászóvá válni, szakképzett mászóvá. Á, nem, legyintett a fehér inges ember, mintha csak az unalmas legyeket terelné, csak vicceltem, mert időnként így élem meg a könyvtárosi hivatásomat. De látva a kiábrándultság árnyékát, amely Szergej arcára borult, gyorsan hozzászótta, de még mennyire szép lenne, ha létezne ilyen hivatás. Meg ha mi valamennyien az élet polcain fölfelé kapaszkodó képzett mászók lennénk.

A hosszú és fárasztó úton hazafelé Szergej enyhén szólva letört volt, szinte megsemmisült, csak árnyéka volt önmagának. Az istenért, éppen hogy megsejtett egy új értelmet, és egyetlen szó máris szétporlasztotta. Ahogy a bérelt lakás felé közeledett, a hiábavalóság végtelen terhének nyomását érezte a hátában. A felesége azonban szinte a küszöbön várta. Kedvesem, különösen hangsúlyozta azt, hogy kedvesem, sürgős hívást kaptál az újvidéki Városi Könyvtárból. Holnap reggel munkára kell jelentkezned. Úgy gondolják, hogy valamennyi jelölt közül te vagy az egyedüli megfelelő szakképzettségű mászó.

De én nem pályáztam erre a munkára, szerettem volna mondani, ám túl későn, mert a felesége ekkorra már a konyhában termett, s folytatta a veszedelmet a politikusokkal, a tábornokokkal, a tányérokkal, a serpenyőkkel, a krumplival, a hagymával és minden egyébbel. Korán lefeküdt, azzal a gondolattal, hogy ez csak egy ártatlan vicc, és hogy a hívásra nem fog jelentkezni. És vigasztalanul aludt el, jóval korábban, mint hollóhajú felesége.

Az asszony reggel elég vidáman ébresztette, és útnak indította a Városi Könyvtár felé. Bármit megtett volna a feleségéért, így tehát ezt a könyvekhez vezető utat is felesége vágyainak újabb teljesítéseként fogta fel. Egy nyakkendő, derűs és mosolygós, udvarias férfi várta, aki elárasztotta őt üdvözlő szavaival. Persze, hangsúlyozta a nyakkendő ember, nekünk ebben a pillanatban valójában nincs szükségünk sem magas szakképzettségűre, sem szakképzettre, még csak mászóra sem. Egyébként ilyen foglalkozás szerepel a könyvtár munkahelyi leírásaiban, ám valójában nem létezik. Ezért, veregette meg Szergej vállát, az ön munkahelye a Városi Könyvtár pincéjében van. A pince tele van vízzel, s a könyveket minél előbb ki kell válogatni és kihozni a fényre. Jó lenne, ha azonnal csizmát húzna.

Vagy még jobb, gondolta Szergej, ha uszonyokat növeszték. Így aztán csakis a felesége miatt, és hogy annak vágyát teljesítse, magas szakképzettségű mászó helyett szakképzetlen úszó lett. Mit jelent az élet. És mit az összeesküvések. Hét napig odaadóan dolgozott, csaknem úgy, mint az, aki a világot teremtette.

Hét napig megállás nélkül hordta ki a vízből a pince lépcsőin a nehéz köteteket. Törölgette és figyelmesen nézegette őket. A könyvtár udvarában könyvhegyek nőttek. Milyen óvatosan bánt Vlagyimir Iljics Leninnel, Bakarićtyal, Edvard Kardeljjal. Hát még az egykori elnök mondataival. Szinte már elhitte, hogy váratlanul megtalálja az értelmet vagy legalább fölfedez valamiféle magasabb célt. Így ment ez hét napig. Még a felesége is más szemmel nézte reggelente. Talán elégedett volt, Szergej megkérdezni sem érkezett, annyira leláncolta a felelősség, annyira merengő lett odaadó munkájában.

A hetedik nap elérkeztevel a Városi Könyvtár udvarában teherautó jelent meg, a kötetek a gyomrába kerültek, mint holmi könnyen elejtett zsákmány. Szergej munkáját pedig kedvesen megköszönte az udvarias, nyakkendőös ember, s kijelentette, hogy a továbbiakban nem igénylik alkalmazását. Pontosan így, alkalmazását. A magas szakképzettségű mászóról alkotott álmok pedig szerteszálltak, akár a túlérétt pitypang szirmai. Végül már csak az maradt, hogy reménytelen tekintetével útnak indítsa a teherautót. Mit szól majd a hollóhajú?

A televízióból dörgő, aktuális vezérrel folytatott heves vitájának kellős közepén találta. Keményebb volt a dörgés, mint bármikor. Az asszony nem kímélte, nálánál is hangosabban azt kiabálta, hogy mindent elveszített, mindent tönkretett, mindenkit elárult. Szergej a mákszemnél is kisebb volt, alig tudta elsuttogni, hogy ő is, íme, elveszítette a pincebeli magas szakképzettségű mászó állását. Az asszony csak megvonta a vállát, és folytatta a vitát. A nem éppen kellemes este *árnyakkal* töltötte be a bérelt szobát. Mintha a villanyégő tehetetlen lett volna.

Sikerült ezt is elveszítened, mondta az asszony szinte higgadtan, és a fal felé fordult. Szergej nem merte megkérdezni, hogy ez kire vonatkozott. Őrá-e, vagy az aktuális vezetőre. Sok mindent veszítettek együttesen azokban az években. A területektől az értelemig.

Franja Petrinović (1957, Novi Slankamen). Az újvidéki Bölcsészettudományi Kar Szerb Nyelv és Irodalom Tanszékén tanult. 1984–1992 a *Polja* című folyóirat főszerkesztője. 1992–2000 a *Dnevnik* napilap Kulturális rovatának újságírója, 2000–2007 a *Stylos* kiadóház igazgatója és főszerkesztője. Ma is itt dolgozik szerkesztőként.

Regényei: *Mimezis, mimezis romana* (1983), *Tkivo opsene* (1987, 2002), *Izveštaj anđela* (1997), *Poslednji tumač simetrije* (2005). Esszékötet: *Pred vratima raja* (2002), Đorđe Pisarevvel.

Díjak: 1997: a Vajdasági Írók Egyesületének Év Könyve Díja (Nagrada Društva književnika Vojvodine za knjigu godine) Branko Bajić-díj (2002), A Kultúra Szikrái Díj (2006), Laza Kostić-díj (2006).